

recenzije

Ivan Fuček, *Grieh Obrćenje*, Moralno-duhovni život, sv. 3, Verbum, Split, 2004, 638 str, stvarno i imensko kazalo, bilješke.

Treća od deset predviđenih knjiga prof. dr. o. Ivana Fućeka DI sasvim odgovara visoku znanstvenom standardu, ali i publicističkoj širini što ih je autor zadao prvim dvjema knjigama. Znanstveni stil i metoda, pri čemu valja posebice istaknuti prikladno, ne pretjerano, korištenje izvora, oslonjenost na koncilne dokumente, enciklike i pisma Učiteljstva; pastoralna upućenost i zauzetost; sadržajna obuhvatnost, jasnoća izražaja i razumljivost širem krugu zainteresiranih čitatelja, čemu se pridružuju odlična imenska i stvarna kazala marom Josipa Sanka Rabara te decentna oprema knjige zaslugom cijenjenoga nakladnika, splitske kuće *Verbum* — to su glavne odlike i ovoga sveska.

Struktura knjige naslijeđena je iz prethodnih svezaka, dakle dvodjelna: »Spoznati« i »Sprovesti« (ponovna primjedba lektoru: bolje je »provesti«). Prvi dio ima dva razdjela: *Grieh* i *Obrćenje*. Razdjel *Grieh* opsežniji je — ima petnaest poglavlja, *Obrćenje* osam.

Poantirajući uvodne riječi mislima Sv. Male Terezije, od prvoga poglavlja pisac razrađuje srž ovoga razdjela: grijeh. Tajna zla, misterij patnje i smrti, otajstvo bezakonja... Poglavlje »Moralni čin i temeljno opredjeljenje« uvodi nas u temu ljudskoga čina kao moralnoga čina, kojim svaka osoba »ostvaruje ili ruši temeljno opredjeljenje prema svojoj zadnjoj svrsi: Trojednom Bogu« (21). U

daljnjem razlaganju navode se različita filozofsko-teološka tumačenja temeljnog opredjeljenja i razlažu katehetsko-pastoralni vidici s obzirom na to.

»Sloboda — jezgra ljudskog dostojanstva« obrađuje pojam, narav i temelje ljudske slobode kao jezgre čovjekova dostojanstva (37). »Razna ograničenja ljudske slobode« — poglavlje s bazom u koncilskim dokumentima (DH), katehetski-pastoralno i teološki korespondira, u času pisanja anticipativno, a sada aktualno, sa sintagmama Benedikta XVI o »diktaturi relativizma«, koja poništava sam smisao slobode. Pisac, imajući na umu nepromjenjiv nauku Crkve, ali i stanje duha tzv. kršćanskih društava, daje vrijedna podsjećanja i upute ispovjednicima, katehetima i pastorcima.

Četvrto poglavlje — »Osoba u svojim dobrim i zlim činima« — polazeći od toga da je čudoredni čin čovjekov vrhunaran (59), uvodi čitatelja u razmatranje o pitanju zašto je čudoredni čin i kršćanski. Iz toga pisac vrlo poticajno izvodi odgovore na pitanje o zaslugama i nagradama kršćanina. Nakon razlaganja odgovora na pitanje o čemu ovisi čudoredno-duhovno određenje slobodna čovjekova djelovanja (predmet, nakana, okolnosti), pisac se bavi »još nekim aspektima«: indiferentnim činima, moralnim činima s dva učinka, činima u sebi zlima, sudjelovanjem u činu drugoga.

Protekla poglavlja, na neki način pripremna, pomažu čitatelju uhvatiti se u koštac s pitanjem o »osobnom iskustvu grijeha i krivnje«. Slojevi konkretnog iskustva (čin i posljedica), poruka toga iskustva, nepotpuno i potpuno iskustvo grijeha — sadržaj su petoga poglavlja, mjestimice dramatskoga naboja, s gorljivim pišćevim pozivom na borbu protiv grijeha u sebi. Osobno iskustvo grijeha uvod je u šesto poglavlje — »Zajedničko iskustvo grijeha i krivnje«. Grijeh u svijetu, zajednički osjećaj grijeha i njegov gubitak, kao i gubitak osjećaja krivnje, potrebna podsjećanja »na nadnaravni osjećaja cijeloga naroda u stvarima vjere i

moralna (104), razlozi gubitka toga osjećaja (vidi šest razloga iz nauka Ivana Pavla II — str. 111–112), ključne su točke ovoga poglavlja.

Sedmo je poglavlje — »Još neka snažna svjedočanstva« — intermezzo, s pobudnim književnim, biblijskim i drugim primjerima, na temelju kojih pisac kritizira uzaludan napor suvremenika da sami »ispravljaju« učinke istočnoga grijeha, ali nas suočava i s činjenicom malograđanskoga katolištva/katoličkoga malograđanstva, koje se zadovoljava mrvicama vjere, u opasnosti da se uljulja u minimalizam. Umjesto bijega od grijeha, valja se s njim suočiti, jer svaki čin izlazi iz okvira osobe i postaje zajednički udjel u propasti ili spasenju.

»Psihoterapijski nauk o krivnji« propituje Freudov, Adlerov, Jungov i Franklov stav o grijehu i krivnji, sa zaključkom da psihologija ne može govoriti o krivnji i grijehu s »transcendentne dimenzije«, pa u tome smislu »psihoterapijski nauk kao ni dubinska psihologija ne mogu dati nikakav doprinos« (141). Deveto je poglavlje temeljno za katoličko shvaćanje »podrijetla prvoga grijeha i krivnje«. Pad anđela, kušnja i napast, grijeh praroditelja, njihova krivnja, zdrav i nezdrav osjećaj krivnje, naravno i nadnaravno kajanje, psihološki i teološki doživljaj krivnje i kajanja, zablude suvremene psihologije glede »liječenja od krivnje«... Izvrsno i poticajno poglavlje! S njime je povezano deseto, o »prenošenju 'istočnog grijeha' na potomstvo«. Pisac taj misterij razrađuje u različitim dimenzijama (transcendentalna, intrapersonalna, interpersonalna, kozmička) i predstavlja u netočnim i točnim teološkim učenjima. Ostaje težak problem »nesavršenosti« stvaranja (zašto je čovjek »morao« pasti, zašto je Krist »morao« doći?). Tu je pisac dao jasan odgovor u nekoliko redaka, no ako je moguća primjedba čitateljeva, koji se ovdje osjeća pomalo zaknut: držim da pitanje i odgovor na nj može dobiti širu razradu u nekom od sljedećih svezaka.

Sjajno je poglavlje »David i Bat-Šeba — jesu li odgovorni?«. Lucidna sekcija grijeha, krivnje, otuđenja (»rastavljen« čovjek) i kajanja, uza sve posljedice grijeha unatoč oprostenu (Božjem »sastavljanju« čovjeka). Od »kategorijalne odluke« do »transcendentalne odluke«. Duboka i ujedno napeta interpretacija, kateheza koja čitatelja ne ostavlja ravnodušnim. Na to poglavlje nastavlja se »Proroci o pogaženoj/milosrdnoj ljubavi« (Hošea, Izaija, Jeremija, Ezekiel) s temama saveza, raskida, ljubavi, spasenja.

»Oproštenja grijeha u drami Isusa Krista«, središnje je, soteriološko poglavlje knjige. »Oproštenje grijeha je središnja poruka Novoga zavjeta« (218). Isus živi i umire radi grješnika. Opet misterij, sada »Božje boli« (226), ali i »sigurnosti Ljubavi Kristove« (227).

»Sustavno o naravi grijeha« i »Teološko razlikovanje težine grijeha« završna su poglavlja prvoga razdjela. Možda ih se moglo stopiti u jedno poglavlje. Neovisno o tome, pisac je ovdje sintetizirao nauk Crkve s obzirom na narav grijeha, vrste grijeha, grijeh »struktura«. Materijalno sažeto, ali intelektualno izdašno razrađen je problem napasti (uzroci, oblici) i kušnje te njihova razlikovanja.

Drugi je razdjel — *Obrćenje* — kraći, uostalom već dotaknut u prvome. Nakon »Uvoda« što nas oraspoložuje za dalje čitanje i meditaciju, pisac je temu razradio u osam poglavlja, naslovljenih riječima iz formule odrješenja kao skraćena *Creda*. Pisac nas ovdje uvodi u otajstvo opraštanja i milosrđa suprotstavljanjem dviju slika o Bogu: strogom sucu i milosrdnom ocu. Bog, koji je pomirio sa sobom svijet po zaslugama Kristovim, koji je »apsolutan model moralno-duhovnog vladanja« (278), trajno nudi čovjeku preko ovlaštena svećenika milost oprostenu i pomirenja. Svećenik-sluzitelj, koji je otac (slika Očeva!), sudac, liječnik i učitelj (slika Kristova!), delegat je Božjega opraštanja. Sljedeća poglavlja pažljivo raščlanjuju uvjete, na-

čine i učinke podjele sakramenta pomirenja. Pisac je ovdje posebice naglasio ulogu Duha Svetoga, koji daje poticaj i vodi penitenta. Premda radi kao »kirurg«, bolno, Duh je akter našega spasenja. Stoga o otvorenosti Duhu Svetomu izravno ovisi naše spasenje. Utoliko potpoglavlje »Ne bježimo li od Duha« valja držati osobito dragocjenim u ovome razdjelu.

U daljoj razradi pisac vrlo razborito govori o okolnostima i učestalosti prakticiranja sakramenta pokore. Pri tome polazi od središnjeg pojma: »obraćenje« — put pomirenja sa sobom, s bližnjima i s Bogom. Vrlo su poticajno dane naznake svojevrstne teologije Božjeg života u čovjeku i za čovjeka (vječno ulazi u povijest da je preuzme u sebe), usredištene u misterij Utjelovljenja. Uz riječ »obraćenje« — obrat od sebe k Bogu, u središtu promatranja je »obraćenik« (slavni, izvanredni, trajni i svagdašnji), gdje je pisac pobudno razradio narav obraćenja (intelektualno, vjersko, moralno-duhovno). Ovdje ekskurs o Sv. Jeronimu kao paradigmi obraćenika pripada vrhunskim stranicama knjige!

Dalji tekst donosi razmatranja o praksi pokore nekad i sad, prije svega u svjetlu riječi »neka ti po služenju Crkve...«. Osobito je važan odjeljak o dužnostima pokornika, ali će pokornicima biti iznimno zanimljiv i poticajan i odjeljak o ispovjedniku, zatim o kategorijama pokornika i uvjetima pričesti, te napokon o sakramentalnom odrješenju kao nezamjenjivom načinu pomirenja s Bogom. Tu su vrlo dobro objašnjeni načini stjecanja oprosta od vremenitih kazni.

Drugi dio, »Sprovesti«, donosi dvadeset pitanja i odgovora iz životne prakse: problem teškoga grijeha, povratni i prigodni grješnici, grijeh svijeta, grijesi protiv šeste zapovjedi, odnos prema psihijatriji, problem trajnog obraćenja itd. Premda već objavljeni, ovi odgovori vrlo dobro dopunjuju prethodni dio, dajući čitateljima prigodu da se »nađu« u ne-

kim primjerima i tako zrelije i potpunije sagledaju stanje svoje savjesti i života, uvijek imajući na umu pitanje: što bi se dogodilo sa mnom da se ovoga časa traži od mene račun o mom životu?

Ovaj svezak, na svoj način dramatskoga naboja, ima dvije vrline koje valja posebice istaknuti. Prva je tragalački zanos za istinom i njezino propitivanje u svjetlu Evanđelja, Učiteljstva, ali i zdrava razuma. Druga je vrлина ponovno očitovana piščeva sposobnost da teološko-filozofsku nit teksta prožima životnim primjerima, bez straha od prigovora o neznanstvenosti, i naputcima, bez straha da će ostaviti dojam dociranja ili pretjerane strogosti. Dapače, autorovi katehetsko-pastoralni interventi posebno su dragocjeni jer ne samo da pružaju veću razumljivost čitatelju »prosječne« vjere i prosječne izobrazbe već ga oslobađaju i straha od »strogosti« teksta. Čitatelj se nakon iščitavanja tako zahtjevne i doslovce egzistencijalne materije ne osjeća ponižen ni pritisnut vlastitim zlima ni grijesima svijeta, već se osjeća od Crkve prihvaćen, a od Boga voljen kao jedinstveno i neponovljivo biće. To ne znači lišiti čitatelja tako potrebnoga »straha Božjega«, već mu prije svega omogućuje da se osjeti prihvaćen i poštovan, ohrabren da trajno proniče put vlastita spasenja što ga Bog svakome daje po jasnom i nepromjenjivom nauku i praksi Crkve, glasu savjesti i, nadasve, Kristovoj otkupiteljskoj žrtvi i milosrđu.

Toj potrebi svakog ozbiljnog čovjeka i kršćanina pisac je nedvojbeno odgovorio.

Vladimir LONČAREVIĆ

Vinko kardinal PULJIĆ, *Moje prve konklave*, Katolički tjednik Hrvatski katolički radio, (Biblioteka Znakovi vremena; 1), Sarajevo — Zagreb, 2005, 109 str.

Konklave. Prve na početku trećega tisućljeća. Dvojica hrvatskih kardinala bjehu sudionicima. Birahu novoga nas-

ljednika sv. Petra na stolici rimskih prvosvećenika. Birahu i mogahu biti izabrani. Jedan je od njih dvojice opisao taj ri-jedak događaj. Zabilježio slijedom i redosljedom na papir te tako ostavio za povijest. Povijest hrvatsku, katoličku, sveopću.

Ta je knjiga i osobita zbirka dokumenta. Na uvodnim je stranicama pismo puku nadbiskupa vrhbosanskoga, obavijest o smrti Ivana Pavla II, te »Upute župama za vrijeme ispražnjenosti Svete Stolice« u kojima određuje, upućuje, preporučuje svećenicima što im je činiti u tome posebnom razdoblju. Određena je i »Molitva za preminuloga Papu«. Zatim čitamo »Rogito« naslovljen *U srcu Crkve ostat će mu trajan spomen*, koji sadržava bitne podatke o pokojniku. Sve je to zatvoreno u kovčeg i zapečaćeno u njegovu grobu u Vatikanu.

Listajući dalje nalazimo Oporuku blagopokojnoga Svetog Oca. Ta baština duhovna, neizmijerna. *Totus Tuus ergo sum. Sav Tvoj ja sam*. Oporuku je Ivan Pavao II počeo pisati 6. ožujka 1979. Naknadno je dodavao zabilješke, a završio 17. ožujka 2000.

Za Oporukom čitamo govore. Govor vrhbosanskoga nadbiskupa ma misi zadušnici za Ivana Pavla II u Sarajevskoj katedrali 4. travnja 2005. Imali smo Papu kojega s pravom možemo nazvati Veliki: »(...) Želimo večeras zahvaliti Bogu što smo imali Papu kojega s pravom možemo nazvati Veliki. Iako je treći u povijesti po dužini svoga pontifikata, nije velik zbog toga. Teško je sveobuhvatno izraziti veličinu ostvarenu u skoro dvadeset i sedam godina na kormilu. (...)«

U govoru je nadalje obilježen kao Marijanski papa, Euharistijski papa, Najveći misionar, Andeo mira, Papa mladih, Borac za čovjeka, Čovjek dijaloga, Apostol praštanja i pomirbe, Papa vizionar, Papa veliki prijatelj Bosne i Hercegovine.

Tu je i govor biskupa dr. Pere Sudara na misi zadušnici za Ivana Pavla II prigodom odlaska Vinka kardinala Puljića na

ukop Pape i ulaska u konklave za izbor novoga Pape: *Crkva i svijet trebaju Papu kao znak Božje dobrote*.

Stožer je te knjige otvoreni *Rimski dnevnik* kardinala Puljića. Otvoren je za nas. Što nam on donosi? U čemu je njegovo značenje? U njemu i po njemu pratimo povijesne vaticanske trenutke iznutra. Dan za danom, sat za satom, tijekom triju tjedana.

Dnevnik je započet u Sarajevu, 4. travnja 2005, na dan odlaska u Rim. Nastavlja se i završava u Rimu 23. travnja 2005. Prekinut je za javnost 10. travnja slijedom uputa kardinalima izbornicima. Piše: »Rim, 9. travnja 2005. (...) Objavljeno je da su kardinali pozvani šutjeti za medije te ove dane probdjeti u molitvi kao duhovnoj pripravi za izbor novoga pape. (...) Pred nama je kardinalima ozbiljan i odgovoran zadatak. Stoga sve vjernike Katoličke crkve u BiH pozivam na molitvu za izbor novoga poglavara Katoličke crkve.«

Upoznajemo i kardinalovu nutrinu — značenje molitve u njegovu životu. Dne 8. travnja 2005. zapisao je: »(...) U kapelici Presvetog Oltarskoga Sakramenta (...) kleknuo sam i ostao nekoliko trenutaka u molitvi. Moleći za pokojnoga Papu, pred Isusa stavljam cijelu zemlju BiH i potrebni pravedni mir u njoj, cijelu Katoličku Crkvu u BiH, posebno Vrhbosansku nadbiskupiju...« Dne 9. travnja 2005. zabilježio je: »Nakon noći u kojoj sam dugo molio...«

Poniznost nam otkrivaju ovi retci: »Dne 19. travnja 2005. Konklave — u 17, 30 izabran je papa Benedikt XVI. (...) Rim ima biskupa, a Petrova lađa kormilara. Teško je opisati tu impresivnu sliku. Brišem oči, ganut. Zahvaljujem Bogu što sam u svojoj skromnosti mogao biti dionikom veličanstvenoga čina. (...)«

I na kraju, iz Zapisu u Rimu: »(...) Moje prve konklave. Teško je uopće izreći sve što sam tada osjećao. Bilo je to moje duboko duhovno iskustvo. To su bile moje najdublje duhovne vježbe i doživljaj Crkve iznutra.«

Svoje najdublje osjećaje i proživljaje podijelio je s nama kardinal izbornik. Sudionik i dionik Kardinalskoga zbora koji »predstavlja cijelu putujuću Crkvu naroda Božjega, Crkvu koja na svome putu moli« — kako nam sâm priopći.

Kako kardinal piše? Prepoznatljivo, kako i inače piše, iako nije pisac: sažeto, kratko, jezgrovito, slikovito; tako jednostavno, a istodobno tako duboko; razlikuje bitno od nebitnoga te ne umara čitatelja nepotrebnim pojedinostima.

U knjizi slijedi razgovor Brane Vrbića s kardinalom Puljićem nakon povratka iz Rima. Zatim *Dodatak*. Homilije i nagovori ovim redoslijedom:

Homilija kardinala Angela Sodana na misi za Ivana Pavla II na Trgu sv. Petra u Vatikanu 3. travnja 2005. *Prešao je prag nade*.

Homilija Josepha Ratzingera, dekana Kardinalskoga zbora, na ukopnoj misi za papu Ivana Pavla II 8. travnja 2005. *»Idi za mnom!«*

Homilija Josepha Ratzingera, dekana Kardinalskoga zbora, na misi uoči početka konklava 18. travnja 2005. *Trenutak velike odgovornosti*.

Nagovor pape Benedikta XVI na misnome slavlju s kardinalima u Sikstinskoj kapeli 20. travnja 2005. *Namjeravam nastaviti putem mojih prethodnika*.

Homilija pape Benedikta XVI na svečanoj misi ustoličenja za Papu u Vatikanu 24. travnja 2005. *Širom otvorite vrata Kristu — i naći ćete život*.

Doznajemo, u Dodatku, i o pojedinostima *Kako se bira novi papa*: crkveni dokumenti o biranju pape, uloga Kardinalskoga zbora, »umiranje« i skoro sve vikarske službe, aktivno i pasivno pravo glasa, smještaj kardinala izbornika, mjesto biranja novoga pape, početak biranja, kazne za odavanje tajne, postupak biranja, predaja i brojenje glasova, ponovljeno biranje, prihvaćanje izbora i proglas.

Na kraju se knjige upoznajemo s kardinalima izbornicima. Vidimo njihove slike i datume rođenja, kojoj nadbiskupiji pripadaju i iz koje zemlje dolaze. Najviše je kardinala izbornika iz Italije, njih dvadesetorica. Potom iz SAD-a jedanaestorica. Iz Njemačke ih i Španjolske dolazi po šest, iz Francuske pet, iz Brazila i Meksika po četiri. Po tri kardinala dolaze iz Indije, Kanade, Kolumbije i Poljske. Po dva su s Filipina, iz Čilea, Japana, Mađarske, Nigerije, Portugala, Ukrajine. Po jedan je s Kube, Madagaskara, Novoga Zelanda, iz Argentine, Australije, Austrije, Belgije, BiH, Češke, Dominikanske Republike, DR Konga, Engleske, Gane, Gvatemale, Hondurasa, Indonezije, Irske, Južnoafričke Republike, Kameruna, Latvije, Litve, Nikaragve, Nizozemske, Obale Bjelokosti, Perua, RH, Sirije, Sudana, Škotske, Švicarske, Tajlanda, Tanzanije, Ugande, Vijetnama. Ukupno je sto i sedamnaest kardinala izbornika iz pedeset i tri zemlje.

Što zaključiti nakon svega netom pročitana bogatstva? U čemu je značenje te knjige? Čime se razlikuje od inih knjiga slična sadržaja?

Knjigu može čitati svatko. Vjernik. Nevjernik. Ravnodušnik. Vjerniku je potvrdom ispravnosti Puta. Nevjerniku je čudesnim otkrićem zbilje u Vatikanu. Ravnodušniku je poticajem na buđenje.

Ta je knjiga dokument jednoga iznimnog doba. Opisan je u njoj povijesni trenutak Katoličke crkve. Smrt jednoga svetog oca, izbor drugoga i međurazdoblje. Isprepliću se s tim svjetskim događajem i osobni proživljaji zabilježeni u Rimskome dnevniku. Opće i pojedinačno tvore jednu cjelinu! I još nešto: U Vatikanu, ovozemaljskoj državi, prepoznajemo istinsko bivanje nemogućega. Država bez prisile, bez bojne vojske i redarstva, snagom Duha djeluje i traje kao jedina u povijesti obistinjena utopija.

Andela LJUBAS